

УДК 343.98

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.24>

Руслан Леонтьович Степанюк,

*доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки (професор);*

<https://orcid.org/0000-0002-8201-4013>,
e-mail: stepanuk2@ukr.net;

Влада Олександрівна Гусева,

*доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки (професор);*

<https://orcid.org/0000-0001-8614-1573>,
e-mail: v.guseva989@ukr.net

**РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ
ВЛАСНОСТІ: ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ
ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ**

Визначено, що основу будь-якої криміналістичної методики розслідування окремого виду чи групи кримінальних правопорушень становлять запропоновані алгоритми вирішення тактичних завдань початкового етапу розслідування в типових слідчих ситуаціях, а також специфіка проведення найбільш актуальних для відповідного виду або групи кримінальних правопорушень процесуальних дій і форми використання спеціальних знань. Установлено, що підставами для класифікації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень проти власності можуть бути такі: 1) наявність і повнота інформації щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; 2) перспективи використання фактору раптовості в умовах, які склалися на момент початку досудового розслідування; 3) повнота наявних відомостей про подію кримінального правопорушення. Сформульовано проблемні питання, що виникають під час призначення товарознавчих, трасологічних, дактилоскопічних, портретних, молекулярно-генетичних експертиз, а також експертизи відео-, звукозапису у кримінальних правопорушеннях проти власності, наведено рекомендації щодо їх усунення.

Ключові слова: досудове розслідування, криміналістична методика, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, слідча ситуація, судова експертиза, слідча (розшукова) дія.

Постановка проблеми

За період дії правового режиму воєнного стану у правовій системі України відбулися певні зміни. Не стали винятком галузі кримінального та кримінального процесуального права. Так, запроваджено особливий режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану, а також обтяжено кримінальну відповідальність за вчинення деяких кримінальних правопорушень такою кваліфікуючою ознакою, як учинення їх в умовах воєнного або надзвичайного стану. Змінилися також кількісні й якісні показники злочинності. Як слушно наголошує В. М. Шевчук, через збройне вторгнення російських військ до України набули поширення категорії кримінальних правопорушень, яких раніше або взагалі не було, або вони були менш поширеними. Серед них, зокрема, кримінальні правопорушення проти власності, які суттєво видозмінилися та за які була посилена кримінальна відповідальність у разі їх вчинення в умовах воєнного стану [1, с. 41].

Кримінальні правопорушення проти власності традиційно становлять значну частку у структурі злочинності і через це перебувають у центрі уваги органів правопорядку. Ефективна протидія їм неможлива без постійного оновлення криміналістичних рекомендацій методичного характеру щодо різних аспектів досудового розслідування за відповідними категоріями кримінальних проваджень.

Стан дослідження проблеми

Криміналістами розроблено видові, міжвидові та підвидові методики розслідування кримінальних правопорушень проти власності. Більшість із них містить рекомендації щодо алгоритмів розслідування з урахуванням ситуаційного підходу. У цьому аспекті можна виокремити праці Ю. Є. Коваля [2], І. В. Пирога та В. В. Самсонової [3], В. Ю. Дрозда [4] та ін. Напрацювання вчених свідчать, що методики розслідування таємного викрадення чужого майна мають загальні характеристики, однак разом із тим і свої специфічні особливості, що зумовлені предметом посягання, місцями їх вчинення тощо. Не минули своєю увагою науковці й проблеми розслідування грабевів і розбоїв [5; 6].

Привертають увагу науковців і різноманітні форми використання спеціальних знань, що реалізуються під час розслідування кримінальних правопорушень цього виду. Ґрунтовні напрацювання в цьому напрямі здійснили В. С. Бондар [7], П. Ю. Кравчук [8], О. В. Шевченко [9], Г. С. Бідняк [10], Д. О. Хомич [11] та ін.

Водночас з урахуванням сучасних реалій значна кількість уже зроблених положень потребує систематизації та уточнення з метою

забезпечення працівників практичних підрозділів можливістю швидкого пошуку відповідної інформації, необхідної для використання в повсякденній роботі, зокрема для розслідування кримінальних правопорушень проти власності, запобігання їх учиненню.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є вдосконалення теоретичних засад реалізації ситуаційного підходу у криміналістичній методиці розслідування кримінальних правопорушень проти власності та формування рекомендацій щодо використання спеціальних знань у кримінальному провадженні за цією категорією кримінальних правопорушень.

Для досягнення мети були поставлені такі *завдання*: 1) узагальнити наукові підходи та визначити основні критерії типізації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування різних видів кримінальних правопорушень проти власності; 2) проаналізувати можливості судових експертиз, які проводяться під час розслідування кримінальних правопорушень згаданої категорії, а також установити чинники, що негативно впливають на вирішення типових завдань, які покладаються на судових експертів.

Наукова новизна дослідження

На підставі вивчення криміналістичної літератури узагальнено підходи, яких дотримуються науковці під час формування типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень проти власності. З урахуванням ситуаційного підходу серед підстав для класифікації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування визначено ті, що є найбільш інформативними в сучасних умовах. Також окреслено проблемні питання, які виникають під час призначення товарознавчих, трасологічних, дактилоскопічних, портретних, молекулярно-генетичних експертиз, а також експертизи відео-, звукозапису в разі їх призначення у кримінальних провадженнях проти власності, наведено рекомендації щодо усунення недоліків, поширених у слідчій практиці.

Виклад основного матеріалу

Найбільш вагомими аспектами будь-якої криміналістичної методики розслідування окремого виду чи групи кримінальних правопорушень є запропоновані алгоритми вирішення слідчими, прокурорами тактичних завдань початкового етапу розслідування в типових слідчих ситуаціях, а також специфіка проведення найбільш актуальних для відповідного виду або групи кримінальних правопорушень процесуальних дій і форм використання спеціальних знань. У цьому розумінні фактично в усіх методиках розслідування кримінальних правопорушень проти власності спостерігаються схожі риси тактичного характеру, які можуть бути узагальнені для всієї групи цих кримінальних правопорушень.

Ситуаційний підхід у формуванні криміналістичних рекомендацій із розслідування кримінальних правопорушень окремих видів і груп є найбільш вагомою теоретичною передумовою побудови якісних практично-орієнтованих положень [12]. Зараз він успішно застосовується практично в усіх криміналістичних методиках «для оптимізації процесу розслідування... адже надає можливість використовувати в слідчій діяльності інформацію узагальненого характеру, найадекватнішу для вибору й адаптації типових тактичних рішень...» [13, с. 149].

У методиках розслідування кримінальних правопорушень проти власності типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування зазвичай типізують залежно від кількох основних компонентів. Наприклад, щодо початкового етапу розслідування крадіжок у науковій літературі найчастіше виокремлюють типові слідчі ситуації на підставі характеру інформації щодо правопорушника та факту його затримання. Так, В. В. Підпалій та А. М. Кислий наводять такі типові ситуації: 1) факт крадіжки встановлено, але дані про правопорушника відсутні; 2) факт крадіжки встановлено, є відомості про особу правопорушника (або групу злочинців), проте ніхто не затриманий; 3) факт крадіжки встановлено і підозрюваного затримано з викраденим майном (речовими доказами) або за «гарячими слідами» [14, с. 405–407]. Такий підхід широко застосовується як у загальній методиці розслідування крадіжок, так і щодо окремих їх різновидів [15, с. 157–158; 2, с. 10; 4, с. 3; 16, с. 119–120; 3, с. 57–58]. Він є найбільш поширеним, але, безумовно, не вичерпує всіх можливих варіацій типізації слідчих ситуацій, адже для останніх можуть бути використані й інші підстави. Тому криміналісти застосовують ще й такі критерії, як джерело первинної інформації про крадіжку, повнота інформації про подію кримінального правопорушення тощо [17, с. 63].

Схожі підходи використовують і в методиках розслідування грабегів та розбоїв [18, с. 239–243], шахрайства, привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем тощо. Хоча варто виокремити одну вагому відмінність початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень проти власності, яка може довго тривати в часі, таку як вимагання чи заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем. Тут додатково враховують наявність або відсутність фактору раптовості для правопорушника від моменту повідомлення до правоохоронного органу про факт вчинення кримінального правопорушення, а щодо заволодіння майном службовими особами – якість та інформативність матеріалів про подію кримінального правопорушення на момент початку досудового розслідування.

Перший критерій особливо яскраво виражений у методиці розслідування вимагання, де на початковому етапі розслідування виокремлюють типову слідчу ситуацію, коли на момент подання заяви до

правоохоронного органу була пред'явлена вимога передати зловмисникам чуже майно чи право на майно, але предмет злочину (його частину) ще не було передано. У такій ситуації рекомендовано організувати тактичну операцію, спрямовану на затримання правопорушників «на гарячому», що суттєво відрізняє весь алгоритм дій слідчого від інших кримінальних проваджень.

Критерій інформативності матеріалів про подію кримінального правопорушення на момент початку досудового розслідування є доволі поширеним у методиках розслідування економічних злочинів. Його переважно пов'язують із фактом проведення, якістю документальної ревізії та повнотою матеріалів, наданих слідчому для прийняття процесуального рішення [12; 19]. Зараз він є актуальним для методики розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, адже, на відміну від багатьох інших кримінальних правопорушень проти власності, у цій категорії кримінальних проваджень на початку розслідування слідчому, прокурору набагато важче правильно оцінити саму наявність події кримінального правопорушення.

Таким чином серед багатьох варіацій підстав для класифікації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, які використовують у методиках розслідування кримінальних правопорушень проти власності, найбільш придатними є три критерії, зокрема: 1) наявність і повнота інформації щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; 2) перспективи використання фактору раптовості в умовах, які склалися на момент початку досудового розслідування; 3) повнота наявних відомостей про подію кримінального правопорушення. Це не виключає можливості застосування інших критеріїв, які в певних випадках можуть мати допоміжне значення при побудові методико-криміналістичних рекомендацій.

Відповідно до кожної слідчої ситуації обирається алгоритм дій слідчого, зокрема доцільність проведення тих чи інших тактичних операцій. Ситуації інформаційної достатності є більш сприятливими для розслідування і за умови грамотного вирішення всіх тактичних завдань дозволяють доволі швидко його завершити. Інші, менш сприятливі, слідчі ситуації вимагають більш креативного підходу, оскільки перед слідчим постають складні тактичні завдання, спрямовані на встановлення особи правопорушника та доказів, що стосуються найбільш складних елементів предмета доказування у кримінальному провадженні.

Серед усіх процесуальних дій, які проводяться під час розслідування кримінальних правопорушень проти власності, особливе місце належить спеціальним знанням, кваліфікованою формою використання яких, безсумнівно, є судова експертиза. Нерідко через відсутність спеціальних знань і навичок під час розслідування слідчі припускаються

певних помилок при призначенні експертиз, що призводять як до затягування строків провадження дослідження, так і до втрати доказів. Вагомою є й економічна складова, адже провадження експертиз пов'язане із застосуванням високовартісного обладнання та витратних матеріалів, проте отримані висновки не завжди надають прогнозований результат, а ініціювання проведення деяких із досліджень за певних умов узагалі є недоцільним. Тому проблематика використання спеціальних знань у формі судової експертизи потребує дослідження.

До найбільш результативних із точки зору забезпечення процесу доказування і водночас проблемних ми відносимо товарознавчу, фотопортретну, трасологічну, дактилоскопічну, молекулярно-генетичну експертизи, а також експертизу відео-, звукозапису, кожна з яких має свої особливості.

Законодавцем визначено, що установлення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, є обов'язковою підставою для призначення судової експертизи (п. 6 ч. 2 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України)¹. Висновок експерта, отриманий за результатами такого кваліфікованого дослідження, є гарантією подальшого розгляду судової справи по суті (п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах»)².

Установлення вартості майна, що виражається у грошовій оцінці, належить до компетенції *товарознавчої експертизи*, вона нерідко є фактично обов'язковою до призначення під час розслідування кримінального правопорушення проти власності, винятком є кримінальні провадження, у яких предметом посягання є грошові кошти.

Про те, що товарознавча експертиза належить до типових під час розслідування кримінальних проваджень досліджуваної нами категорії, свідчить і проведений аналіз матеріалів таких проваджень. Водночас віднесення законодавцем кримінального правопорушення до групи тих, що посягають на власність особи, колективу або держави, не є достатньою підставою, на переконання сторони обвинувачення, для обов'язкового призначення судової товарознавчої експертизи під час розслідування. Це засвідчує проведене нами опитування слідчих.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.01.2023).

² Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 № 8 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97> (дата звернення: 30.01.2023).

До підстав, які спростовують необхідність призначення судових товарознавчих експертиз, опитані нами респонденти відносять такі: 1) вартість предмета посягання не викликає сумнівів щодо достатності для притягнення особи до кримінальної відповідальності (немає підстав, що свідчили б про малозначність діяння і необхідність притягнення особи до відповідальності за ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення); 2) потерпіла сторона надала документи, що засвідчують вартість викраденого майна; 3) за оцінкою дізнавача або слідчого розмір заподіяної шкоди не є підставою для зміни правової кваліфікації вчиненого діяння на більш тяжке, зокрема через заподіяння потерпілому значної шкоди або у великих чи особливо великих розмірах; 4) предметом злочинного посягання були грошові кошти тощо. Ми підтримуємо позицію опитаних респондентів лише щодо останньої з перелічених підстав, перші три не можуть бути визнані такими, що спростовують необхідність залучення фахівців у галузі товарознавства до розслідування кримінальних правопорушень проти власності.

До надання потерпілим документів на викрадене майно (гарантійних талонів, паспортів, платіжних документів (касових чеків, товаро-транспортних накладних)), у яких зазначена його вартість, також слід підходити критично, тому що вони не засвідчують розмір завданих потерпілому збитків. Адже вартість предмета посягання і розмір завданих збитків слід з'ясувати на момент учинення кримінального правопорушення¹, а майно, яке перебувало в експлуатації, з часом втрачає свою цінність, що також може позначитися і на можливості виконання ним функцій за цільовим призначенням. Покладення в обвинувачення особи вартості майна на момент його придбання, а не на момент учинення кримінального правопорушення суперечить вимогам щодо з'ясування розміру завданих потерпілому збитків, а також не відповідає процесуальному порядку отримання цих відомостей.

Крім нехтування вимогами щодо призначення товарознавчих досліджень, слідчі доволі часто припускаються помилок, які унеможливають вирішення завдань, що винесені на вирішення експертів-товарознавців. До них належать: некоректне формулювання запитань, вирішення яких доручено експерту; ненадання необхідних матеріалів і даних, зокрема тих, що становлять фактологічну базу опису об'єкта експертизи, тощо [9, с. 170; 20, с. 19–21; 21, с. 56].

¹ Про судову практику у справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09> (дата звернення: 30.01.2023).

Наявність таких недоліків дійсно має місце у слідчій практиці, що засвідчує і проведений нами аналіз матеріалів кримінальних проваджень. Істотним, звісно, є недолік про ненадання суттєвих відомостей про предмет посягання. Ми можемо пояснити це тим фактом, що в багатьох з них товарознавчі експертизи призначаються негайно, упродовж декількох діб із моменту відкриття кримінального провадження. За таких умов основним джерелом інформації про предмет посягання є показання потерпілого, повідомлені ним під час первинного допиту, одразу після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Як правило, місцезнаходження викраденого майна на цей момент також ще не встановлено або вже з'ясовано, що винний розпорядився ним на власний розсуд, тому фактичне направлення предмета посягання разом із постановою про призначення експертизи на дослідження експерта виключається. У зв'язку із цим вбачаємо важливим наголосити, що призначення експертизи має відбуватися лише після проведення комплексу дій, спрямованих на з'ясування детальних характеристик предмета посягання. Викладене актуалізує необхідність розроблення відповідних тактико-криміналістичних і процесуальних рекомендацій щодо вироблення оптимальних шляхів з'ясування індивідуальних характеристик викраденого майна, встановлення його місцезнаходження та складення фактологічної бази опису об'єкта, достатньої для його подальшої оцінки судовим експертом з урахуванням типових слідчих ситуацій розслідування кримінальних правопорушень проти власності.

Суттєвим недоліком, що позначається на можливості виконання завдань товарознавчої експертизи, про який також наголошують у юридичній літературі, є відсутність актуальної інформації про ціни та особливості ціноутворення на «брендову» та «крафтову» продукцію, деякі різновиди продукції «власного імпорту» великих торговельних мереж [21, с. 57]. Уважаємо, що викладені недоліки можуть бути вирішені шляхом взаємодії дізнавача чи слідчого й експерт-товарознавця до моменту призначення судової експертизи, зокрема у вигляді консультації. Саме під час неї дізнавач, слідчий отримують вичерпну відповідь на запитання про те, які фактологічні характеристики предмета посягання доцільно з'ясувати в потерпілого або представника потерпілого (в разі, якщо шкоду заподіяно юридичній особі) або ж у виробника товарної продукції.

Трасологічна експертиза також вважається типовою під час розслідування кримінальних правопорушень проти власності. Основним її завданням є ідентифікація об'єктів за їх матеріально фіксованими слідами-відображеннями. Одним із різновидів трасологічної експертизи є *дактилоскопічна*, необхідність проведення якої виникає в разі виявлення відбитків долонь і пальців рук, походження

яких слід встановити. Як правило, виявлення та вилучення таких слідів відбувається інспектором-криміналістом, залученим до огляду житлового або нежитлового приміщення, що стало місцем події. Уже на цьому етапі розпочинається підготовка до призначення судової дактилоскопічної експертизи, правильність здійснення якої позначається на можливості вирішення діагностичних та ідентифікаційних завдань. Тому слідчий має організувати проведення слідчої (розшукової) дії відповідно до загальних рекомендацій щодо дій учасників огляду на місці події, а також спеціальних рекомендацій, яких слід дотримуватися під час роботи зі слідами й об'єктами.

Основною серед загальних рекомендацій є недопущення випадкового знищення слідів на місці події або залишення додаткових слідів членами слідчо-оперативної групи чи учасниками огляду. До спеціальних рекомендацій, яких слід дотримуватися під час роботи зі слідами й об'єктами, що можуть містити дактилоскопічні сліди, належать: вилучення слідів, які відповідають вимогам повноти та придатності до ідентифікації, дослідження об'єктів без використання руйнівних методів, надання переваги вилученню слідів разом з об'єктами-носіями, обережна фіксація та вилучення дактилоскопічних слідів, забезпечення пакування вилучених об'єктів, яке унеможливує їх пошкодження через контакт з упаковкою та під час транспортування, тощо [22, с. 72].

Під час розслідування кримінальних правопорушень проти власності також виникає необхідність у дослідженні слідів шин транспортних засобів, за результатами якої можливо встановити тип і модель транспортного засобу, що використовувався злочинцем як знаряддя вчинення кримінального правопорушення. Непоодиноким випадком є призначення трасологічної експертизи слідів знарядь зламу під час розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної нами категорії, проте, як правило, під час них вирішуються виключно діагностичні завдання.

Типовим під час розслідування кримінальних правопорушень, зокрема й проти власності, є призначення *портретної експертизи*. Головним її завданням є ідентифікація особи за фотознімками або матеріалами відеозапису. На можливість вирішення ідентифікаційних завдань під час провадження портретної експертизи суттєво впливають порівняльні зразки, відібрані з дотриманням низки вимог. До незадовільних зразків слід відносити ті, що не відповідають вимогам достовірності, зіставлення і повноти. Тобто вони мають бути відібрані в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, порівнювані між собою (зроблені в однакових умовах) і в повному обсязі характеризувати зовнішність особи. Водночас повне уявлення про зовнішність людини дає відеозапис, адже ознаки

зовнішності на ньому відображені в динаміці, а отже, є більш інформативними.

Ідентифікація особи за матеріалами відеозапису здійснюється в межах портретної експертизи. Сучасні підходи дозволяють вирішувати навіть проблему ідентифікації особи, яка перебуває в місцях масового скупчення людей (у натовпі). Це можливо шляхом використання відповідного програмного забезпечення [23], проте в Україні воно досі не апробовано, а деякі методики навіть не впроваджені в експертну діяльність [24, с. 88].

Негативно позначаються на вирішенні ідентифікаційних завдань відеозаписи низької якості. Для того, щоб ефективно поліпшити розпізнавання облич за матеріалами відеозаписів, учені досліджують різні технології вдосконалення цього процесу. Із цією ж метою доцільно залучати фахівців за спеціальністю фототехнічних досліджень, які вивчають методи поліпшення якості відеозображень (кадрів відеозапису). Для подібних досліджень використовують спеціальні програми для покращення якості відео та усунення артефактів. За їх допомогою може здійснюватися: усунення шумів; покращення якості відеозображення (збільшується кількість точок (пікселів) у зображенні за вертикаллю і горизонталлю); усунення дефекту «тремтіння» (цифрова стабілізація зображення); поліпшення різкості розмитих ділянок зображення; покращення контрасту; корекція яскравості та насиченості кольорів; обрізання відеофрагментів; поворот зображення; усунення артефакту пікселізації кадрів при збільшенні роздільної здатності відеозображення [25; 26]. У зв'язку із цим уважаємо доцільним наголосити на необхідності здійснення подальших досліджень, що мають бути спрямовані на вдосконалення методичного забезпечення експертної діяльності, вивчення перспектив упровадження програмно-технічних комплексів у сферу кримінального судочинства, адже сучасні поки що не в змозі задовольнити потреби правоохоронних органів у повному обсязі.

Під час розслідування шахрайства, вимагання, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій або надання потерпілим відео-, звукозапису, на якому зафіксовано подію кримінального правопорушення або обставини, що пов'язані з ним, призначаються *експертизу відео-, звукозапису*. До основних її діагностичних завдань належать: дослідження мовленнєвої інформації, яка може містити відомості про особу невідомого; технічні дослідження, які містять відомості щодо технології отримання/фіксації/збереження відео-, звукозаписів, їх властивостей та особливостей носія даних; дослідження немовленнєвої інформації, як правило, звукового середовища, що містить відомості про джерела звуків за

акустичними явищами, які супроводжують процес відео-, звукозапису або безпосередньо пов'язані з подією кримінального правопорушення [27, с. 93–94].

У підготовці до призначення експертизи відео-, звукозапису вагому роль також відіграє правильне відібрання порівняльних зразків для експертного дослідження. Труднощами, що позначаються на особливостях перебігу дослідження та вирішенні завдань, покладених на експерта, є: ненадання зразків належного виду й достатнього обсягу; низька якість зафіксованого відеозображення; невідповідність наданих зразків вимогам достатності (чотири форми зразків усного мовлення); неможливість забезпечити направлення на дослідження експерта всіх об'єктів, що застосовувалися в технології отримання відео-, звукозапису, тощо.

Виважено під час розслідування кримінальних правопорушень проти власності слід підходити до призначення *молекулярно-генетичних експертиз*, адже це високовартісне дослідження. Нераціональним її призначення вбачаємо під час розслідування нетяжких злочинів проти власності. Водночас перспективним вважаємо розширення можливостей використання Електронного реєстру геномної інформації людини, зокрема здійснення за ним перевірок ДНК-профілів, виявлених під час проведення слідчих (розшукових) дій, на предмет установлення їх біологічної спорідненості з тими ДНК-профілями, що зберігаються в базі. Проте, як слушно наголошено в юридичній літературі, необхідною передумовою для виведення на новий якісний рівень цього напряму правоохоронної діяльності є реалізація комплексного підходу до вдосконалення вітчизняного законодавства, а саме: впровадження закону про національну базу даних ДНК, унесення змін і доповнень до чинного Кримінального процесуального кодексу України, інших законів і відомчих нормативно-правових актів щодо використання ДНК-аналізу у кримінальному провадженні [28, с. 246].

Висновки

Для криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень проти власності характерні схожі риси тактичного характеру, які можуть бути узагальнені для всієї групи цих кримінальних правопорушень. Це, наприклад, підстави для класифікації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень проти власності, серед яких нами виокремлено: 1) наявність і повнота інформації щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; 2) перспективи використання фактору раптовості в умовах, які склалися на момент початку досудового розслідування; 3) повнота наявних відомостей про подію кримінального правопорушення.

З'ясовано проблемні питання, що виникають під час призначення товарознавчих, трасологічних, дактилоскопічних, портретних, молекулярно-генетичних експертиз, а також експертизи відео-, звукозапису, в разі їх призначення у кримінальних провадженнях проти власності, наведено деякі рекомендації щодо усунення недоліків, поширених у слідчій практиці.

Викладені положення висвітлюють наші бачення на досліджувану проблематику, проте потребують подальших ґрунтовних досліджень, адже в реаліях сьогодення досліджувані питання є надзвичайно актуальними.

Список бібліографічних посилань: 1. Шевчук В. М. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи // Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації : тези наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 черв. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2022. С. 40–47. 2. Коваль Ю. Є. Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів на залізничному транспорті України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 322 с. 3. Пиріг І. В., Самсонова В. В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2017. 152 с. 4. Дрозд В. Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 237 с. 5. Костиця О. М. Криміналістична характеристика та особливості розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2019. 212 с. 6. Бистрицький Б. Ю. Розслідування грабежів, учинених неповнолітніми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 22 с. 7. Бондар В. С. Проблеми теорії практики використання спеціальних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 23 с. 8. Кравчук П. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2015. 21 с. 9. Шевченко О. В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час судового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 317 с. 10. Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2019. 152 с. 11. Хомич Д. О. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 195 с. 12. Степанюк Р. А. Ситуаційний підхід у формуванні методик розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України. *Право і Безпека*. 2013. № 3. С. 110–115. 13. Шевчук В. М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 146–150. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/>

17277/1/Shevchuk_146-150.pdf (дата звернення: 30.01.2023). **14.** Підпалый В. В., Кислий А. М. Типові слідчі ситуації розслідування крадіжок в умовах великого міста. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). С. 403–410. DOI: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-104-2.45>. **15.** Жеребко О. І. Методика розслідування крадіжок. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. № 62. С. 153–160. **16.** Висотенко Ю. В. Розслідування крадіжок, учинених злочинними групами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 283 с. **17.** Методика розслідування квартирних крадіжок : навч.-метод. посіб. / В. С. Бондар, С. В. Головкін, О. А. Єршов та ін. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2011. 400 с. **18.** Коваленко В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування грабежів, вчинених неповнолітніми. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 4 (100). С. 236–246. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.100.236-246>. **19.** Мудрецька Г. В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розвідування викрадень бюджетних коштів. *Держава і право*. 2010. № 48. С. 524–530. **20.** Котенко С. О., Солоніченко Л. А. Реалізація права судових експертів на заявлення клопотання при проведенні судової товарознавчої експертизи // Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 25–26 берез. 2021 р.) / МОН України, Центральна спілка споживчих товариств України, Полтав. ун-т економіки і торгівлі. Полтава : ПУЕТ, 2021. С. 19–22. **21.** Косторна О., Зуєва О. Проблеми планування та здійснення судових експертних товарознавчих досліджень. *Молодий вчений*. 2022. № 2 (102). С. 55–57. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-11>. **22.** Савчук Т. І., Костюкова Т. С., Грецьких І. А. Ефективні методи та засоби роботи зі слідами дактилоскопічного походження. *Інтернаука*. 2021. Т. 2, № 5 (105). С. 71–74. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2021-5>. **23.** Lisanti G., Martinel N., Micheloni C., Del Bimbo A., Foresti G. L. From person to group re-identification via unsupervised transfer of sparse features. *Image and Vision Computing*. 2019. № 83–84. Pp. 29–38. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.imavis.2019.02.009>. **24.** Kryvoruchko L., Kucher O., Husieva V., Timush I., Timush D. Legal and organizational principles of person identification by appearance during the investigation of criminal offenses in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, Iss. 56. Pp. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.9>. **25.** Гусєва В. О. Проблеми ідентифікації особи за ознаками зовнішності під час розслідування кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 2 (24). С. 109–122. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2021.07>. **26.** Гусєва В. О. Що до визначення чинників, які негативно позначаються на ідентифікації особи за ознаками зовнішності під час розслідування // Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 верес. 2022 р.) / Харків. наук.-дослід. експерт.-криміналіст. центр МВС України, Харків. нац. ун-т внутр.

справ, Наук.-дослід. ін-т публічної політики і соц. наук. Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 41–43. **27.** Брендель О. І. Експертиза відео-, звукозапису: сучасні можливості діагностики // Theoretical approaches of Fundamental Sciences. Theory, Practice and prospects : Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference. (Geneva, Switzerland, 26–28 April 2021). Geneva, 2021. Рр. 93–95. **28.** Степанюк Р. Л., Кікінчук В. В. Напрями вдосконалення правового регулювання криміналістичного ДНК-аналізу в Україні в контексті інтеграції до Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2022. № 2 (97). С. 234–249. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2022.2.21>.

Надійшла до редколегії 07.02.2023

Прийнята до опублікування 28.02.2023

Stepaniuk R. L., Husieva V. O. Investigation of criminal offences against property: typical investigative situations and problems of applying specialised knowledge

During the period of the martial law regime, the legal system of Ukraine has undergone certain changes, as well as quantitative and qualitative indicators of crime. This has led to the fact that some criminal offences have become a significant part of the crime structure and have therefore become the focus of professional attention of law enforcement agencies. These include, inter alia, criminal offences against property, including theft, robbery, assault, extortion, fraud, misappropriation, embezzlement or misappropriation of property through abuse of office, and more. This has highlighted the need to ensure effective counteraction to such criminal offences.

It has been substantiated that the basis of any forensic methodology for investigating a particular type or group of criminal offences is the proposed algorithms for solving tactical tasks of the initial stage of investigation in typical investigative situations, as well as the specifics of conducting the most relevant procedural actions and forms of using special knowledge for the relevant type or group of criminal offences.

Typical investigative situations of the initial stage of investigation of criminal offences against property have been analysed. It has been established that the grounds for classification of investigative situations at the initial stage of investigation of criminal offences against property may be as follows: 1) availability and completeness of information about the person who committed the criminal offence; 2) prospects for using the factor of surprise in the conditions prevailing at the time of the beginning of the pre-trial investigation; 3) completeness of the available information about the criminal offence event. It has been noted that such an approach does not exclude the possibility of using other criteria, which in some cases may be of auxiliary importance in the construction of methodological and forensic recommendations.

Based on the study of criminal proceedings, typical forensic examinations which are appointed in the course of investigation of criminal offences against property have been identified. It has been established that these include commodity, trace, fingerprint, portrait, molecular genetic, video and sound recording examinations. It has been identified the problematic

issues arising in the course of their appointment, and recommendations have been formulated to eliminate the latter and improve the efficiency of implementation of this procedural form of use of special knowledge.

Key words: pre-trial investigation, forensic methodology, misappropriation, embezzlement or seizure of property by abuse of office, investigative situation, forensic examination, investigative (“detective”) action.

